

الحمد لله

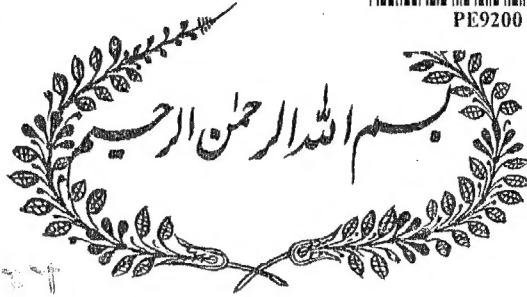
عالم خیال

واردات

از
کلام فیض نظام مرآب نور الحسن خان صاحب دوام اقبال
به تمام احترام الانام محمد عبدالواحد باده جرن السلام

المطبعة

بسم اللہ الرحمن الرحیم

3 - FEB 1960

للا قسم

بیا رہا دہ کوثر کہ در سخن رانی
بر زیر سایہ دامان احمد فخر
وہیم نفیہ گلمائے باغ ضواتی
رسیدہ ایم تپائید فضل رحمانی
کہ بے سبب بنود انجذاب ایامی
مگر بسلسلہ زلف یار دل بستیم

اٹا لحد خند اور ان نظم فارسی راقم کے جو پیش نظر ہیں انہی
یہ شعرا انتخاب کر کے نام اسکا "عالم خیال" رکھا

حسن بیان ہو شربامی کشد مرا
نیز نگ دلربائی اور انگہ کیند
بے اختیار سو می خدا می کشد مرا
گاہے نیاز و گاہے بادامی کشد مرا
آوارہ ام ز دست دل بقرار خویش
در کوچہ ہائے زلف دو تاجی کشد مرا

در خانقاه و سیکده بربیک طریقه ام او بسکه سوی خود همه جامی کشد مرا
 بسکه دیو انگیم راه بجائے دارد
 عقل بهم رشک بر دیر دل یوانه ما

فوست گوشه نشستن ندهد زاهد را آنقدر تنه بود گردش پیانه ما
 دل و ارسته درین بلغ بهارے دارد نیست پایمال خزان ستره بیگانه ما
 ظاهر خاک نشینیم و زبالای کسے بر فلک هست دماغ دل یوانه ما
 بشنو ترانه دل پر اضطراب را
 افکن بجاک بر لب و عود و ریاب را

هر موی من ز نشه عشق تو سرخوش است از دل ز بو چشم تو ذوق شراب را
 بر ما هر آنچه رفت بر وز نسراق تو آسان نمود سختی روز حساب را
 پروانه معانی ما جذب عشق او است یکسو نهید بخت خطا و صواب را
 بر روی دل کفود و جمال تو عالمے پیچ آبر و نماند جهان خراب را
 رعنائی جمال تو در صلح آورد زنده خراب و صوفی عالم خراب را

محسن بن غزل حضرت میرزا مظفر

بر آب چون سفینه روان است تحت ما شد غرق سبزه و گل و شاخ و درخت ما

از راه چشم شد جگر تحت تحت ما آبی نزد بروی گران خواب بخت ما
 با آنکه گریه داد بسیلاب خست ما
 ما را که سوز عشق در آغوش پرورد زاهد کمال سوختگی ما عجب برد
 نیز نگ برقی حسن شناسد چه بخرد مانا ز پرور تب تابیم می خورد
 چون نخل شعله آب آتش درخت ما
 چون فلسان نه در بدر از بهر را حتم در راه وقت گوشه نشین فنا حتم
 پیوسته در سفر بوطن بسرا حتم ما والی قتل و سیر و سیا حتم
 بهر نقش پای خویش بویای تحت ما
 کس در لباس عشق چنین ماجر نکرد به عشق جبر ناز کی طبع را نکرد
 جمعیت به تفرقه زنیسان بیان کرد منظر زار سید و دگر یاد ما نکرد
 دیوانه خوش نبود ز وضع کرخت ما
 ندانی ز اهر اوضع بلا نشان الفت را شناسد اهل دل در پرده ایلام نعمت را
 دل خلاصان درگاه است مخصوص این جرح را ازان پہلوی خود جا میدهم این تیج و رحمت را
 که غیر از من بنای نیستی عالم مصیبت را
 محبت چون بدل جا کرد گئی انجام میگردد هزاران کار از یک عاشق ناکام میگردد
 پس از مردن شهید او کجا آرام میگردد قضا از مشهد داشت خونی دام میگردد
 که نازنین کند هنگامه و زیارت را

نهادن سربزیر تیغ و محو شکر گردیدن شدن ممنون احسان و زقا تن چشم پوشیدن
تحمّل بستمها کردن و هرگز نترسیدن بنا کردن در خوش سمنی خون و خاک غلطیدن
خدا رحمت کند این شهقان پاک طینت را

توان یافتن این نکته را اگر محرم رازی بود آئینه داحسن او هر سندی و تازی
بخوبان جهان حیف است اگر چشمی بیندازی نگیرد باطن اهل صفای نگار نظر بازی
تقصیر نیست هرگز در دل آئینه صفت را

دلی دارم که ز بهر خشک می شاق میگردد سوی خراب می آید نه گرد طاق میگردد
کس این رزمی نمهد که از عشاق می گردد دماغ دل در نیگاه گاهی چاق میگردد
خدا آباد تر سازد خرابات محبت را

دل دیوانه را از مدتی اینچنان بیغم به پهلویستم و از بجز او تلخ است شیرینم
غمش خون ریخت از چشم بین امان رنگینم تلف کرده است این دل حق صحبتها دینم
بزم خود نخواهی دادها این بهیروت را

ز جذب لبرنگی رهاش منصفی گردد اگر تکویم فرمایند آن دیوانه را شاید
بلاگردان حسن اوست آخر شوکت دارد بجای سنگ طفلان پاره های شیشه باید زد
چون مظهر میرزا دیوانه نازک طبیعت را

در خلوت بزن و بر سر بازار طلب هر کجا ناز و فتنه و شد کرم یا طلب
ای که آزاد بگلگشت چمن می تازی عبرت از ناله مرغان گرفتار طلب

حضرت میکده عشق ادب می طلبد دل آگاه بجو دیده بیدار طلب
نه سرم بود بدنیانه خیال عصبی از عدم کرد مرا مرده دیدار طلب
انجانه زمان فی اثر کون مکان است
مینا عشق تو و رای دو جهان است

و کس و عصیان کرم دوست نهان است زاهد خط پیمانه مخط امان است
در سوت تیری است نه بروش مکان است این سادگی دوست که لعل و جهان است
در مدر از جنبش لعل تو حکایت در میکده از مستی چشم تو نشان است
در یاب که در یک نظر پیر خرابات نور شب قدر و برکات مضان است
بیوجه بسرخی نزنند گوشه چشمت والله که این مشهد صاحب نظران است

بغازه نیست رخ و لفریب و محتاج

بهار حسن نیامد بزنگ و محتاج

نگار من بنگاه او او تواند کرد هزار نکته که آمد بگفت تکه محتاج
اگر خاک نشستم چه شد که عزت عشق نه عزتی است که باشد بکاخ و کو محتاج
بشوق روی تو صد گل شنیده ام بچمن بدوق چشم تو گشتم بصد سبزه محتاج
بکج میکده شد هر که راه عشق گرفت نرفت که بدش شمع مرده شوم محتاج

در چارسوی زهد نیایی و کان صلح

زاهد بیا میکده بنگر جهان صلح

در هر دانی دوست بزمی بلطف خاص
 من نکته فهم نازم و اندازه دان صلح
 ای من فدای سادگی تو که در عتاب
 پیداست از نگاه تو صدره نشان صلح
 این شرب عجیب بیخانه یافتم
 رنجی برنگ شادی و جنگی بسان صلح

ز جد شوق بکوش و مچنان گستاخ
 که باد تند در آید بگستاخ

یکه ز شیوه تمکین یا رمن این است
 که خنده نیست بلبل شکر نشان گستاخ
 ز رنگ و نام گذشتم بشوق محفل تو
 که بار قیام ندیمم بپاسبان گستاخ
 فغان ز جوش بیانی که در ادبیکه دوست
 همه خموش شستند و من بهمان گستاخ

صد قافله اندر طلب زلف و لب او

از شام بیرون آمد و از طرف من شد

صد بار رو از خود و از جای نهجند
 دیوانه عشق تو مسافر وطن شد

علو خاکساران جهان سوختن بنگر

که بر دوش صبا خاکستر بر وانه می آید

تحمّل بر تصرفای عشق خانمان سوزش
 باین ناز کمزاجی از من دیوانه می آید

به پیشم از برای اکتساب عشقها زیبا
 سحرگر بلیل و هنگام شربت وانه می آید

هزار میکده در غمن نه گس شهلا است

هنوز از نغمه صد شمار می خیزد

بهر زمین که نمی پای نازنین و روی
گرفته ایم از اینجا خاک افتادن
سرور نشه صد ساغر شراب ظهور
زگر دشن نگه چشم یار می خیزد

لباس عشق بر شوخ و گلزار اند
که به قرار نمایند و بهیتر را راند

زعشوه های نهان و صورت زیبا
اگر بزم نشیند غیرت شمعند
مهرس سم وده پیر میروش ای شیخ
جمال تو نشناسد ز خویش بیگانه
سکون ز شیوه ارباب عشق نتوان جست
که یار در دل و مدیهوش انتظار اند

عاشقان را سیر کوی یار می باشد لذت
دیدن بام و در و دیوار می باشد لذت

عشق ناز از زنگس دلدار می باشد لذت
این تصرف ازین بیمار می باشد لذت
ساغری از چشم جانان می برد از خود را
باده میخانه دلدار می باشد لذت
در ادای می شوم خوش حاجت گفتار نیست
اندکی جنبش ز لعل یار می باشد لذت
حور و غلمان و ام جزیر بانی بیش نیست
این تکلفا پی دیدار می باشد لذت

همچو شمع سبزه گردان یا برهنه ار باهن

هر چه باشی شلین بنده دلدار باش
آشنای دوست اندر کسوت غیار باش
در او بگاه محبت اندک هشیار باش
در طریق عشق بیکارست کوشش بی کشش
جذب کن ز ادرانه بر سر زقار باش
زلف جانان چله آزادان گرفتار تواند
سایه گستر بر جهان ای خواجه احرار باش
سر چشمه سیه مستش تماشا کن مدام
فیضیاب از خاک راه خانه خیار باش
این طرفه رسم میکرده اهل الفت است
ساقی نگار و باد عشق سپو و می ل
گرچه صیاد قیامت وئی را مجال نیست
زاهد طریق عشق درائی قورع است
خلفه به کعبه مائل و مسلم بسوی دل
ز سوز عشق نشانی که داشتم دارم
دل برشته و جانی که داشتم دارم
ز دست شاه سواری که رفت از نظرم
خزان رسید بهار بتان عالم را
عنان گسته فغانی که داشتم دارم
ای در هوای نکست لعل و تائی تو
آواره بوی مشک ز تاتار آمده
ای تر جان جنبش لبهای لعل تو
ای دل خنک مباح که اندر جهان عشق
بانگ رباب و زمره تار آمده
سوز و گداز گریه بازار آمده

قصیده در مدح حضرت قبله

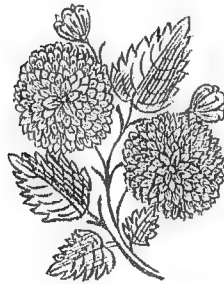
درخشان است از هر ذره اش نوار عرفانی
 خدایا کیست این که نام او تا بر زبان آید
 فروغ محفل خواجیه بهار الدین و الملت
 عیان از شوکت و شاننش جلال موسی و مراد
 علو منصب فقر جهانگیرش چه می پرسی
 دل حق منزل و مخزن اسرار او ادانی
 ز عیان جلالتش قطره با طوفان بحیرانی
 دهد وضع شریفش ز برهنت نشان مار
 بلا گردان جذب همّت این نادار العصر
 نبسم یک طرف نازم باند از جلال او
 قیامت بر سر عشاق برپا می کند هر دم
 جهانی رو بدر گاه است بجان و دل بر او است
 حریم کعبه کوی تو دار و مشرب دیگر
 بقا بعد انفسا یا کعبه آمد مسجد او را

زهی جاه و جلال آستان فضل رحمانی
 ز ندزینگونه بحر اشتیاقش جوش عمانی
 بهار گلشن حضرت محی الدین حیلانی
 نمان در صورت پاکش جمال اله کنعانی
 شکوهش کرده احیای ره و رسم سلیمانی
 روان روشن او منظر انوار فوقانی
 ز خورشید جمالش ذره با خود خشانی
 کند خلق عظیمش سیرت تفسیر قرآنی
 رساند تا خدا از یک نگاه ناز پنهانی
 دل نظاره با زبان می برد از چین پیشانی
 ملاحظه های شور افکن صیاحت های نورانی
 بصورت قبله عالم میخس با نجاتی
 که می آرند اینجا نفس سرکش را بقربانی
 که می جوشد ز دیوار و درش انوار نیردانی

بذات اقدس و جز نبوت هر چه انگشای خدا فرموده تو در بیج کمال نوع انسانی

رباعیات

فیضان تو اندر دل بی کینه است (۱) عکس رخ روشنت در آئینه است
 دو لقمه ان ازان ندارد خبهر این گوهر بی بها گنجینه است
 همه را بسته گیسوی پریشان داری (۲) غمزه خاص بهر گهر و مسلمان داری
 شعله هست که الجنس مع الجنس میل بهر دل بردن ماصورت انسان داری

واردات دل

یوں تو سارا جہان ہے اوسکا گوشتِ دل مکان ہے اوسکا
چشمِ وابرو سے اک جہان مارا یہی تیسہ وکمان ہے اوسکا

کھولی جو میں نے آنکھ جہانِ خراب میں
ہنگامہ اک بپا تھا وہاں اعتبار کا

خالِ وسِ عارضِ پُرنور میں بیکار نہیں غور کرنا وہ کوئی نکتہِ عرفان ہوگا
رند کرتے نہ کبھی دعوتِ اسلام قبول کتے ہیں خلد میں بے پردہ نمایاں ہوگا
اسلئے دلیں بسایا ہے تراشِ صنم چھیڑے خون سے سہیگی جو مکمل ہوگا
شیخ بس وعدہ فردا کوئے بیٹھا ہے یہاں بھی جلوہ ہے اوس کا جو خدایان ہوگا

میری طرف ہوا تو مخاطب نہ ظاہر

پر آہ کیا ادا تھی کہ میں شاد ہو گیا

منون جذبہ ہایِ محبت ہو نہیں کہ دل آئینہ دارِ حسنِ خدا داد ہو گیا

رہنے نہیں دیتا کہیں دیوانہ پن اپنا
کافی ہے ترے گوشہ دلمین وطن اپنا

آئی کاثر ہے ہی گلزار جہان میں ہو جای کسی طرح سے وہ گلبرن اپنا
اسمین ہیں یہ آوارگی و چاک گریبان ہر قید سے آزاد ہے دیوانہ پن اپنا
وہ حسن سے مجبور ہیں عیش عشق سے ناچار ہے چال سے ملتا ہوا اونکی جلن اپنا
ہے جلوہ نمائی سے تری عیش جہان میں گویا کہ زمین اپنی ہی چرخ کمن اپنا

دلمین فوٹو ہے اُنکی قیامت کا
ایک ہنگامہ ہے قیامت کا

گوشہ دلمین چلے کش ہون میں کیا ٹھکانا ہے اس ریاضت کا

بیخود ہوں کچھ ایسا کہ نہیں اپنی خبر آج

بیڈھب کسی مہر سے پھسکی ہو نظر آج

کی مشق تماشا جو رخ مہر پر اک عمر مدت میں ہوئی قابل دیدار نظر آج

منظور رہنا ہے ستم کا ہے بنانا کچھ صلح کا پہلو جو لڑتی ہے نظر آج

بہل ہو ادھر شہنشاہ ادھر نہ قدر خوار بے بہر کی اوڑھتا ہے ترا تیر نظر آج

لے جذبہ دل کوئی تو آتا ہے وگرنہ کیون جانپ جاتی ہے پھر پھر کے نظر آج

ان اداؤں کے علاوہ بھی ہر کوئی اس میں بات

کیا بتائیں اوسکے ہم عاشق ہو کر کیا کھنکھار

کل تو ہم تائب ہوئے تھی بادہ خواری سے پر آج جی بھرا آتما ہے ساغر کو چھلکتا دیکھ کر

ہمان بزم میں ہے فقط رات بھر چراغ
کتنا تھا کیا گداز سے با چشم تر چراغ

جلتھ رات بھر کا کھلا کچھ نہ صبح دم پروانہ وار میں بھی ہوں سوز و گداز میں
پروانے کیا ہوئے ہیں گیا ہو کہ صحر چراغ کتنا زبان حال سے ہے سرسبز چراغ
روشن ہے اک چراغ دل عاشقان مدام ہو تا ہے گل جہان میں وقت سحر چراغ
پروانہ بر ملا نہ کبھی راز کھولتا کیا یہ سجا ب ہو کے ہوا پر دہ در چراغ
گو محفل طرب ہے مگر یہ سمان ہے او پروانے جل ہے میں ادھر اور ادھر چراغ
اُس شمع رو کی بزم کا پروانہ ہوں کلیم ہیں جسکے بزم ناز کے شمس قمر چراغ

رسوا تھے اپنی طبع کی جولانیوں میں ہم
آئے ہیں کسکو دیکھ کے حیرانیوں میں ہم

دیوانگی بھی اپنی ہی تجویز عقل سے دانا یوں سے بھنستے ہیں دانیوں میں ہم
جالی خیال غیر کہ فرصت یہاں نہیں ہیں جلوہ نگار کی ہمانیوں میں ہم
اوس بُت کا جبے حسن خود آراں نظر میں مشہور ہو گئی ہیں خدا دانیوں میں ہم

مدہوش بیر سیکرہ بزم اضطراب میں
مستی یہ کس نگاہ کی آئی شراب میں

نیز نگ حسن کیوں نہ رکھی بیچ و تاب میں ظاہر میں ہے حجاب تو ظاہر حجاب میں

واعظ عجب ہے فکر خطا و صواب میں
جس کا نشانِ نفس و آفاق میں نہیں
ہے جلوہ زیرِ سمع و بصر تیرا التفات
فتویٰ ہے کیا ضرورتِ محبت کے باب میں
گنجائش اوسکی ہے دلِ خانہ خراب میں
تارِ نظر کا لطف ہے تارِ رباب میں

ہو ایک بار وہ نشتر ہے جس کا عروج پر
کچھ اپنے سر میں اور کچھ اوسکی نگاہ میں

دل میں بھی روشنی ہو اوس کے جمال کی
تعبیر کے ہزار طریقے ہیں عشق میں
مرید ہوتے ہیں سب بند پارسا اوس کے
منون جلوہ دیدہ بیدار ہی نہیں
ظالم سے یہاں مراد شمع گار ہی نہیں
بھری ہوئی ہے شرابِ طہو آنکھوں میں

گو اسی کون دیگا حشر میں اپنی ندامت کی
نہ اشکِ سرخ رکھتے ہیں رونی رور کھڑے ہیں

جو اس دہوشیتے ہیں جواب آہستہ آہستہ
ہوے نشتر میں آخر تیجا آہستہ آہستہ
غرض کیا تھی تری جلوہ کو میرے دیدہ و بول
نہ پوچھو یا زہرِ پس عاشقان میدانِ محشر میں
پسینا بھی جو مدہوشی میں آیا تو یہی سمجھے
ہمارا جذبہ ول جواب سے بنیابِ لاتا ہے
عجب تاثیر دکھلائی کسی کی بے نیازی نے
چلا آتا ہے وہ مسیت شراب آہستہ آہستہ
کمان تک لے گیا ویرِ شراب آہستہ آہستہ
لگاتی ہیں یہ خانہ خراب آہستہ آہستہ
سوال آہستہ آہستہ جواب آہستہ آہستہ
چھڑکتا ہے وہی گویا گلاب آہستہ آہستہ
شکوہِ حسن کتاب آہستہ آہستہ
خطائیں ہو گئیں آخر صواب آہستہ آہستہ

گھلا جب سے عقدہ کسی کے دہن کا
ہوے راز مخفی عیان کیسے کیسے

تجلی سے اوسکے ہوئے ہن شگفتہ گل و غنچہ دُبوستان کیسے کیسے
کبھی محتسب اور کبھی شیخ و ناصح نظر آتے ہیں مہربان کیسے کیسے
گزر گاہ خوبان ہے کاشانہ دل رہی آ کے یہاں مہمان کیسے کیسے

مشقت پر نزل حضرت میر دردؒ

یہاں فراغ نہیں خونِ دل کے پینے سے نہ باز آئے فلک گو ہمارے کینے سے
کسے دماغ کہ ہو دو بد و کینے سے
ہو اپنے نقش مر و دلیں نام جانان کا نین خیال مجھے خاتمِ سلیمان کا
برنگ نام ہوں بر کندہ دل نگیں سے
اُڑا یا نشہ عرفان سیاہ مستوں نے بسانِ دانہ انگوڑی پرستوں نے
لیا ہی فیض مر و دل کے آگینے سے
نہیں گرہ بین طلسمِ جہان کے کچھ عرصہ ترقی اور نزل کو یہاں کے کچھ عرصہ
برنگ ماہ زیادہ نہیں تھینے سے
مقامِ عشق میں پروا نہیں کہ سر جائے مجھے یہ ڈر ہے دل زندہ تو نہ مر جائے
کہ زندگانی عبارتِ ہی تیری جینے سے

بقا ہوئی نہ میسر سکندر وجم کو مال کا ر سمجھایا قبور نے ہم کو
یہ نقد مال لگا ہاتھ اس دینے سے
کھلا ہے باغ ارم کا مگر جن اے درد بسا ہو کون تیرے دلیں گلبدن لے درد
کہ بو گلاب کی آئی ترے پسینے سے

لگا رکھا ہو دکھ پہنے اپنے خانہ تن میں عجب زین ہو جس سے جلوہ جانانہ آتا ہے
نہیں میخانہ الفت سے بہتر کوئی جا لے دل سنا ہو ساقی کو شکر کا یہاں پیمانہ آتا ہے
نہ پوچھو رسم و راہ شفاں کی مدرسہ والو معافی کا انھیں کیواستے پروانہ آتا ہے

اشعار نعت

قامت پہ تیری خلعت نور خدا کھلا جلوہ سے تیری قسمت میں سما کھلی
کو شکر کا فیض تو نے بہا نہیں لٹا دیا دعوت سے تیرے باغ ارم کی فضا کھلی
تیرے لب و دہن میں سخن نے مزادیا تیری ہی آنکھ میں نگہ آشنا کھلی

تجھ سے ہی جسم و روح کو بیان ارتباط ہو

عالم تری ظہور سے بزم نشاط ہو

نہ آنا دلیں اے فکر و عالم خیال یا رہبان ٹھیرا ہوا ہے
لٹا دیتی ہے اک عالم کو وہ آنکھ یہ میخانہ بھی کیا چلتا ہوا ہے

Enro

DUE DATE

١٩١٥١٥٩

٩٢٠٠

ن ۸۲۳ ع

۸۹۱۵۱۵۶

۹۳۰۰

عالم خیال و واردات دہلی

DATE	NO.	DATE	NO.
------	-----	------	-----